

VOORAF

DICK DE JONG

Soms maak ik me wel eens druk om de toekomst van ons volk. De Nederlanders bedoel ik dan. Half september jongstleden rijd ik door ons werkgebied en mijn radio staat aan. Daar hoor ik dan een interview aan, waar een mevrouw meldt dat er de laatste tijd steeds meer spinnen voorkomen. Ze wijt dat aan de klimaatveranderingen. Het is radio, dus ik kan het niet zien, maar ik verdenk haar ervan dat ze dit met droge ogen vertelt. Nou, bij mij springen de tranen in de ogen: nog een paar dagen en dan is het herfst... En laat het nu zo zijn dat er in de herfst altijd heel veel spinnen (spinnenkoppen noemden wij die thuis) voorkomen. Dat is de natuur. En juist die natuur is tegenwoordig zo heilig in dit land. Kennelijk omdat we vinden dat we er te weinig van hebben. Dat laatste klopt overigens. Volgens de dichter J.C. Bloem is het 'ter grootte van een krant'.

DE DAPPERSTRAAT

Natuur is voor tevredenen of legen.
En dan: wat is natuur nog in dit land?
Een stukje bos, ter grootte van een krant.
Een heuvel met wat villaatjes ertegen.

Geef mij de grauwe, stedelijke wegen,
De in kaden vastgeklonken waterkant,
De wolken, nooit zo schoon dan als ze, omrand
Door zolderramen, langs de lucht bewegen.

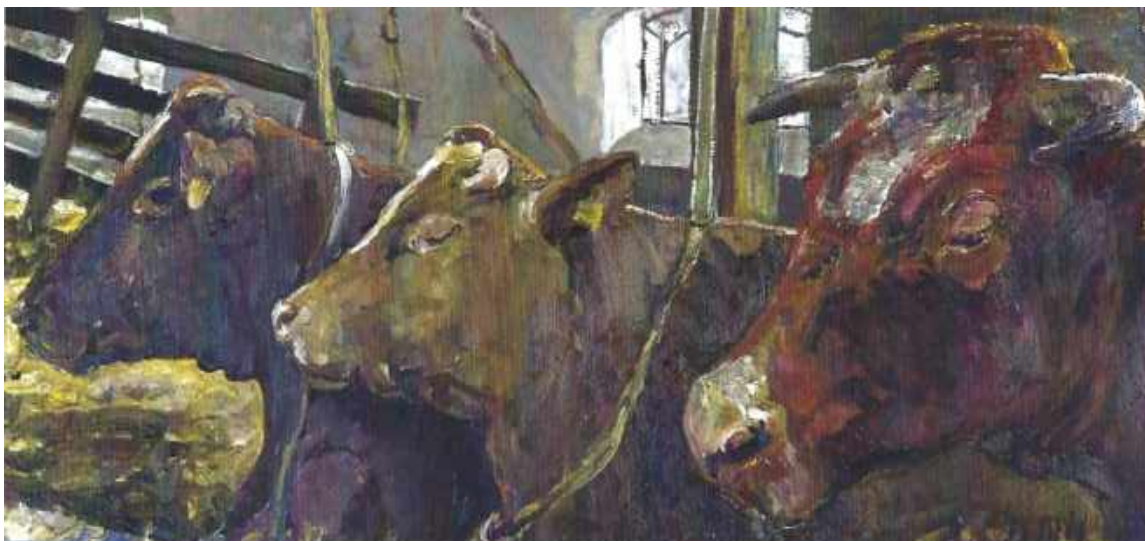
Alles is veel voor wie niet veel verwacht.
Het leven houdt zijn wonderen verborgen
Tot het ze, opeens, toont in hun hoge staat.

Dit heb ik bij mijzelf overdacht,
Verregend, op een miezerige morgen,
Domweg gelukkig, in de Dapperstraat.

J.C. Bloem; uit de bundel: 'Quiet though sad' (1947).

Deze foto is gemaakt in 2018 door Els Gielen en ingezonden voor de fotowedstrijd Denkend aan Holland, een gezamenlijk project van Museum De Koperen Knop en Den Hâneker. Het lijkt alsof dit onze natuur is. Maar vrijwel alles wat u ziet is cultuur. Dat wil zeggen door de mens gemaakt en aangebracht. Alleen van die boom weten we het niet zeker; dat zou een zaailing kunnen zijn; maar evengoed ook niet. En hoe lang zal die boom het landschap nog sieren?

Ruud Spil: Jan Brouwers koeien – olieverf op doek 55 x 150 uit 1999

BERICHT BESTUUR

In het kader van de aanhoudende coronaproblematiek is vorige maand onderstaand bericht uitgegaan aan de begunstigers:

Zoals bij veel verenigingen en stichtingen staan ook bij Boerderij & Erf AKV door de coronacrisis een aantal activiteiten op een laag pitje. Maar ook bij ons kunnen gelukkig heel wat zaken digitaal worden afgehandeld. Zo worden vragen van boerderijbewoners en -bezitters over uiteenlopende aspecten van hun pand door de diverse deskundigen beantwoord en bent u per papieren maar ook digitale nieuwsbrief Boer & Hoeve op de hoogte gehouden van wat ons allemaal boeit.

Ook zijn er nog altijd contacten met allerlei overheden en zijn we bezig een soort draaiboek of beleidsplan samen te stellen over de positie van de boerderij als gebouw in het licht van de mogelijkheden van verduurzaming. Ook daar krijgen we veel vragen over, die niet altijd gemakkelijk kunnen worden beantwoord. Zodra dit document is besproken en akkoord bevonden zullen we dit met u, maar ook met de diverse gesprekspartners, delen.

Wel hebben we helaas een aantal fysieke ontmoetingen niet door kunnen laten gaan. Zo moesten we de voorjaarsbijeenkomst afzeggen en hebben we als bestuur besloten om ook de traditionele najaarsexkursie, in eerste instantie gepland op 17 oktober 2020, te laten vervallen. We zagen geen mogelijkheid om zeker na de laatste aanbevelingen van de regering een rijtoer met een touringcar en diverse bezoeken coronaproef te laten plaatvinden. Zoiets met rond de twintig personen te doen is niet alleen erg begroetelijk, maar ook niet bevorderlijk voor de gezamenlijkheid, die de tocht altijd met zich mee brengt. We hebben onze gedachten laten gaan over andere organisatievormen, maar zagen geen mogelijkheid iets te organiseren, wat aan de huidige regels zou voldoen. Mocht u suggesties hebben dan horen we dat graag en zullen die in het bestuur bespreken en zo nodig aan de begunstigers e.d. voorleggen.

Wij hopen u hiermee voorlopig te hebben geïnformeerd. Mocht u vragen of opmerkingen hebben dan horen we dat graag en zullen we die binnen het bestuur en desgewenst ook met alle leden delen.

Het bestuur, 18.08.2020

MONUMENTENPROBLEMEN

DICK DE JONG

Sinds ik geniet van mijn prépensioen ben ik op verschillende manieren anders actief. Vooral op terreinen, waar ik me graag voor inzet: de Alblasserwaard, cultureel erfgoed en nog veel meer daar aan verwante onderwerpen. Het landschap, de boerderijen, koeien. In dat kader ben ik eerder dit jaar gevraagd door de eigenaar van een monumentaal pand, een voormalige boerderij. Daar waren problemen met de muren en vooral het daarin aanwezige authentieke tegelwerk.

Ik heb me gewend tot regionale instellingen in de hoop dat die me konden doorverwijzen naar deskundigen. De daarop ontvangen reactie was pover. Vervolgens begaf ik me op provinciaal niveau. Geen reactie. Misschien komt dat nog...

Wat ongeduldig stuurde ik een mail naar de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed en kreeg per omgaande een lijstje met restauratiebedrijven, die op dit gebied de nodige kennis in huis hebben. Ik maakte een keuze en de zaak ging aan het rollen. Een benaderd restauratiebedrijf liet me weten een specialist te hebben gevraagd contact te zoeken.

Dat bedrijf belde half september met de mededeling dat er iemand na een telefonsiche afspraak langs zou komen. Twee dagen later word ik gebeld door een Belgische meneer, die mij vertelde die middag van Amsterdam naar Antwerpen te moeten rijden en dus toch 'langs' kwam. Om 13.00 uur was hij er en om 16.00 vertrok hij. Met een voorraad monsters in zijn koffer. Hij zou via zijn opdrachtgever laten weten wat er aan de door hem al ontdekte problemen te doen zou zijn. Hij constateerde al ter plekke:

- Het uit de mest van meer dan 50 jaar terug afkomstige salpeterzuur, werkt zich door de muren heen en laat zoutren achter, die veel schade aanrichten.
- Bij het bouwen van de muren er achter en het daarop aanbrengen van de tegels is ondeskundig gehandeld in uitvoering en gebruikt materiaal.
- Verlaging van het grondwaterpeil in de polders.
- Trillingen door toegenomen zwaar verkeer op de weg voor het pand.

Voorlopig blijven we in afwachting van welke mogelijkheden er zijn om dit op een voor een rijksmonument verantwoorde en betaalbare wijze op te lossen.

COLUMN

HENK BOVEKERK SR

VRIJHEID

Laat ik op mijn woorden letten: ook in mijn naaste omgeving zijn er mensen die er totaal anders over denken dan ik. Op zomerse weekenddagen kan ik genieten van weldadig klinkende motoren die door ons dorp rijden. Het is altijd maar tijdelijk, want het is bij ons met de beste wil van de wereld niet mogelijk om op zondag een kopje koffie te kopen. De discussie over geopende terrassen op zondagmorgen is geheel aan ons voorbijgegaan. Zich goed gedragende motorrijders, bijvoorbeeld met hun snelheid, gun ik alle vrijheid. Overigens heb ik tegen fietsers ook niets als zij zich maar beheersen.

De discussie over motorrijders doet me denken aan de subcommissie van Streekstichting A en V (veel rapporten, weinig zoden aan de dijk) waarin ik in 1976 mocht meepraten over de zondagsrust in de regio. Een nieuwkomer 'uit de grote stad' stelde voor om de dorpswegen op zondag met een hek af te sluiten: alleen toegankelijk voor de eigen inwoners. Het was een eenling die sprak!

BOERDERIJEN IN DE KRIMPENERWAARD

C.L. VAN GRONINGEN

INLEIDING

In het februarinummer van 2020 is gestart met 'het verhaal', zoals het in 1969 (ruim vijftig jaar terug!) verscheen in het boek De Krimpenerwaard van Catharina L. van Groningen. Hier een vervolg. De foto's komen van RDMZ nu RCE).

▲ Achtergevel met smalle deelen mestdeuren en hooiluik op de verdieping (Bonrepas 15).

▼ Groep in de stal van Bovenberg 56.

▲ Karmolen naast de boerderij (Opperduit 308 Lekkerkerk).

▼ Knechtenbedstede op de til van Oost Vlisterdijk 5.

▲ Houten karmolen op de deel van Bovenberg 56.

▼ Detail van de karmolen

HET BEDRIJFSGEDEELTE VAN DE VOERDEELBOERDERIJ

Het in het verlengde van het voorhuis en het achterhuis liggende bedrijfsgedeelte van de voerdeelboerderij bestaat uit een brede middenbeuk en smalle zijbeuken. De middenbeuk werd vrijwel nergens als hooitas gebruikt. Het hooi sloeg men buiten op in kapbergen of in losse of aangebouwde schuren. Daar werd op de grond en op de til getast. Het is niet duidelijk waarom men bij de weidebedrijven de brede middendeel handhaafde. Voor voeren, slachten, zomerverblijf en hennepbewerking had men niet zoveel ruimte nodig. Wagenstalling lijkt evenmin een optie: de deeldeur was daar te smal voor, de gemiddelde breedte bedraagt 1,50 meter. Bovendien stond meestal de hooiberg in de weg.

KARNEN

In ieder geval was in de stal de plaats de karnmolen geplaatst. In dit deel van Zuid-Holland vindt men bijna nergens een los bijgebouw waarin gekarnd werd. In een heel enkel geval is er een los karngebouw bij de boerderij aangetroffen: Opperduit 308 en 356 te Lekkerkerk. Aan de andere kant van de waard, bij IJsseldijk West 65 te Ouderkerk staat naast het losse zomerhuis van de boerderij eveneens een karnhok, evenals bij Benedenkerkseweg 138 en Koolwijk 33. Het karnhuis bij de boerderij Achterbroek 47 is na 1968 afgebroken. Zijn losse karnhuizen schaars in de Krimpenerwaard, in het noordelijker gelegen Rijnland ziet men ze wel veelvuldig. Dit heeft ongetwijfeld te maken met het feit dat de brede voerdelen van de Krimpenerwaardse boerderij alle ruimte boden voor de opstelling van de karn, in tegenstelling tot de smalle Rijnlandse voergangen.

Als het vee op het land was, geschiedde het karnen over het algemeen in de middenbeuk. Aangetroffen resten van molens en oude opmetingen bevestigen dit. Bij Bovenberg 54-56 staat de houten karnmolen geheel in tact nog op de deel. Het karnpad en de plaats van de karnton zijn door een ronde hardstenen plaat en rondgemetselde klinkers aangegeven. Ook bij de boerderij Oost Vlisterdijk 17 en Provinciale weg Oost 61, Woelvlief, heeft men de karn op de deel gehandhaafd. In de meeste gevallen zijn zij echter afgebroken, toen men op de veel kleinere elektrische karn overging. Wel ziet men nog bij diverse boerderijen op de deel het uitgesleten karnpad en in de balk erboven een gat waar de constructie van de karnmolen in bevestigd was.

IN DE ZOMER

Vanaf eind 18^e eeuw werden de bedrijfsgedeelten gemoderniseerd. Om de mest makkelijker af te voeren legde men achter de verdiepte groep een geplaveide kruigang aan. De mest kruiden men bij de 'moderne' stal via deurtjes in de achtergevel naar buiten. De mesthoop lag nu achter de boerderij. De mestluikjes in de zijgevel(s) bleven daarnaast ook nog in gebruik. Vooral bij de lange stallen was

'Zomerhuis' ingericht in een van de zijbeuken van de stal van de boerderij 'Woelvlief', Provinciale weg Oost 61, in Haastrecht (foto RDMZ).

het eenvoudiger de mest door de luiken weg te werken, in plaats van het lange kruipad af te leggen. Aan het eind van de stal kon een gedeelte als zomerhuis zijn ingericht. Bij een aantal boerderijen langs de Vlist en in Haastrecht (Bonrepas 12, Oost Vlisterdijk 11 en in Haastrecht Provinciale weg Oost 39 en West 23) is dat te zien aan een groot venster aan het einde van de zijgevel.

's Zomers wanneer het vee in de wei stond en de stal was schoongemaakt, legde men over het eind van de groep houten vlonders, plaatste rietmatten of houten schotten om de groep aan het oog te onttrekken, zette wat meubels neer en een kachel en huisde daar een groot deel van de dag 'op het vlonder'. De stal was over het algemeen de plaats waar zomers de kaas gemaakt werd, zodat het voor de hand lag om er zo dicht mogelijk bij te wonen. Het voorhuis was als kaaskamer in gebruik. Teneinde in de zomer de kaas te kunnen vervaardigen was er in de stal een stookplaats met waterfornuis aanwezig. Bij diverse boerderijen getuigen meestal resten van een schouw binnen en de hoge schoorsteen aan de zij- of achterkant buiten van deze

(voorbij) functie (Oost Vlisterdijk 5, Tussenlanen 11-13, Bovenberg 90, Provinciale weg Oost 91 en Provinciale weg West 23A te Haastrecht en Middelblok 1 Gouderak). Bij Oost Vlisterdijk 5 staat het waterfornuis nog steeds in de stal. De geprofileerde schouwboezem duidt in de stal van Provinciale weg West 23A de plaats van het waterfornuis aan. Het 'zomerhuis' van Bovenberg 70-72 was ten tijde van Uilkema wel heel bescheiden, niet meer dan een aan het achterhuis ter hoogte van de karn aangebouwd gedeelte van ongeveer vier bij vier meter. In het zomerhuis bevond zich de haard (Van Olst, II, 226-227). Van het zomerhuis is nu alleen nog de plaats, een betonnen stoep te zien. De aanbouw zelf is gesloopt. Zeer vergelijkbaar was de indeling van Zuidbroek 161-163. De karn stond in de stal achter de woonkeuken.

Een zomerhuis met stookplaats en het boenhok waren in de 19de eeuw daaraan toegevoegd. Bij een aantal boerderijen heeft men het zomerhuis in ere gelaten. De boerderij Woelvliet aan de Provinciale weg Oost 61 heeft, afgezien van de karmolen op de deel, in

Achterbroek 69-71. Het gebouw rechts, zomerhuis annex vee- en wagenstalling, werd ook een tijd voor permanente bewoning gebruikt (foto RDMZ).

een van de zijbeuken een ingericht zomerhuis. Ook de stal van Oost Vlisterdijk 5 is gedeeltelijk als zomerhuis ingericht. In beide gevallen worden de stallen niet meer voor veestalling benut. Bij een aantal boerderijen bouwde men naast de boerderij een los zomerhuis.

WITRIK

OMSCHRIJVING

Stichting de Witrik maakt onderscheid tussen twee typen. Het oude type is maximaal 1,40 m. hoog, heeft een ruime voorhand en weinig openheid en is middelzwaar bespierd. De overige types hebben de goede kleuraftekening, maar zijn meer melktypisch, zoals Holsteiners, of zijn te vleesrijk. Dan zijn het veelal verbeterd roodbonten.

Het oude soort Witrik is een zogenaamd 'dubbeldoel' rund. Dit betekent dat dit dier zowel geschikt is voor de melk- als de vleesproductie. Het wordt wel een sober rund genoemd, heeft een lange levensduur en veelal een goede gezondheid.

De Witrik heeft een witte rug en buik, en kop en poten zijn zwart of rood gespikkeld. Deze spikkels worden ook wel gegriemeld genoemd. De flanken zijn zwart- of roodgekleurd. De kenmerken van de ideale Witrik zijn: een witte aalstreep over de gehele nek en rug. Deze aalstreep

moet ter hoogte van de lendenwervels de breedte van die lendenwervels hebben. Daarnaast: een witte staart, een witte onderzijde en bij voorkeur een gespikkelde kop. Incidenteel komen ook blauwe en vale dieren voor. In de aftekeningen is veel variatie, van bijna witte tot bijna helemaal gekleurde dieren.

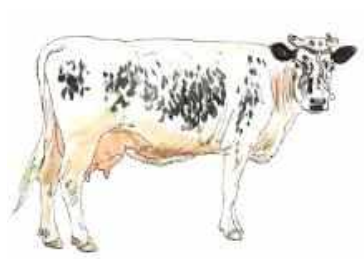
De witrik-aftekening erft dominant over. Bij het kruisen van 2 Witriken kan ook een geheel wit dier geboren worden met alleen een gepigmenteerde muil, donker gerande oren en zwarte hoeven. De Witrik wordt ook wel aalsteep, ruggeling, ruggelder, witrug en streeprug genoemd.

GESCHIEDENIS

De Witrik komt al heel lang in Nederland voor. In 1344 werd de veestapel van het klooster Mackerhoeft bij Monnickendam verkocht. Van de 140 stuks rundvee waren er 9 zwarte, 2 rode en 1 witte Witrik. Ook op middeleeuwse schilderijen (Gerard Dou en Potter) komt de Witrik voor. Het kleurslag heeft eeuwenlang een belangrijk deel van de Nederlandse veestapel uitgemaakt. Bij de invoering van het Nederlands Rundvee Stamboek in 1874 en het Fries Rundvee Stamboek in 1879 werd echter gekozen voor slechts drie rundveerasen: de zwartbonte, de Roodbonte MRIJ en de blaarkop. Witriken, valen en baggerbonten werden niet erkend, en witrikstieren mochten niet meer worden gehouden.

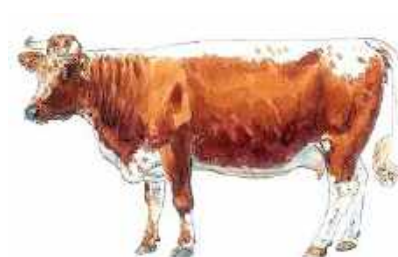
Maar omdat boeren, overtuigd van de goede productie-eigenschappen van de Witrik het dier min of meer in het geheim hielden, stierf het kleurslag niet uit. In de jaren vijftig van de vorige eeuw keerde het tij. Onder de inspirerende leiding van Willem Geldof uit Papendrecht kreeg men het voor elkaar dat de rundveeverordening van 1950 werd geschrapt. De vereniging het Nederlandse Aalstrepen Stamboek werd in 1953 opgericht, maar het kwam in de praktijk niet veel verder dan een adresboek. Het Nederlandse Rundvee Stamboek erkende de vereniging niet.

De Witrik werd door een flink aantal boeren voortgezet, als zuivere teelt of gekruist met bonten. Door de laatste praktijk heeft het merendeel van de Nederlands Witriken tegenwoordig veel Holstein dan wel verbeterd roodbont bloed. Maar er zijn ook een aantal veehouders en hobbyisten die rustig doorgaan met het fokken van de oude Witriken. Het aantal Witriken in ons land werd in 1995 door de Stichting Zeldzame Huisdieren geschat op 3000. Daarmee is het een kwetsbare diersoort.

◀ ◀ Witrikkoe (melktype)

◀ Witrikstier, melktype

◀ ◀ Witrikstier dubbeldoel

◀ Witrikkoe dubbeldoel

Tekeningen: Marleen Felius

NEDERLAND

De Nederlandse witrug, Witrik, ruggeling of aalstreep is geen ras in de zin dat de kleurtekening van het dier altijd vererft. Het is een kleurslag, dat wil zeggen dat de kleurtekening soms vererft, soms niet. Bovendien is er grote variatie in de kleurtekening. Er zijn dieren die de witrik-aftekening op een egaal haarkleed hebben, naast symmetrisch gespikkelde dieren en bijna witte Witriken met alleen gepigmenteerde oren en wat gevlekte poten.

De Witrik komt in heel Nederland voor. Maar van oudsher trof men de kleurslag het meest in Friesland en Zeeland, op de Hollandse eilanden en de West Betuwe. In de tweede helft van de

20^e eeuw ziet men het kleurslag ook steeds meer in de andere provincies. Ook in de Verenigde Staten komen witruggen voor. Daar worden ze Vetric genoemd, of Linebacks. Het witriktype is elders bekend als Vogezenrund, Ferrandaise, Pinzgauer, Longhorn, Irisch Moiled, Fjall vee.

Lakerveld
ingenieurs- & architectuurbureau

herbestemming, restauratie, renovatie & nieuwbouw

www.lakerveld-herbouw.nl

KOOL & VAN DEN TOREN

De makelaardij van de Alblasserwaard

Despersteat 65x 256y AD Oud Alblax +3184 691366 +31847KoolvandenToren.nl

www.koolvandenToren.nl

BOERDERIJ & ERF

alblasserwaard - krimpenerwaard - vijftheerenlanden

secretariaat: Sluis 57 2964 AT Groot-Ammers
0184-661425 of 06-53759618
secretariaat@boerderijnerf.nl www.boerderijnerf.nl

REACTIE & SAMENSTELLING: Dick de Jong – 0622845889

BREDERODE

Dit is niet alleen de naam van een roemrijk adellijk geslacht, maar ook de naam van verschillende peren(soorten). De meesten kennen de vrucht als stoopeer. In twee varianten: de zure en de zoete. De zure is de oudste van deze twee en kwam al begin 19^e eeuw in Nederland voor. De zoete is een verbeterde geteelde variant daarvan. Bijna niemand weet dat er ook nog drie handperen zijn, met de naam Brederode: de groene Herfstsukerpeer, de Fondante de Bois (België) en de Diel (België en Duitsland).

Rabo ClubSupport

U krijgt hiervoor van de Rabobank een code toegestuurd.

Nog even en er kan worden gestemd om Boerderij & Erf AKV een financiële ondersteuning te geven. Extra geld, voor een extra impuls van de regio is altijd welkom.

U kunt als u lid bent van de Rabobank Lek en Merwede mee bepalen dat de stichting bijdrage krijgt. Breng daarom een stem uit op Boerderij & Erf AKV. Dat kan in de periode 5 oktober 2020 tot en met 25 oktober 2020.